

تفسیر قرآن نسبی است/ پرهیز مولفان تفسیر «کاشف» از تاثیر افکار و عقاید فرقه‌ای

صاحب تفسیر کاشف با بیان این‌که تفسیر قرآن نسبی است، تصریح کرد: کوشش کردیم این تفسیر به صورت مستقیم با مردم سخن بگوییم.

صاحب تفسیر کاشف با بیان این‌که تفسیر قرآن نسبی است، تصریح کرد: کوشش کردیم این تفسیر به صورت مستقیم با مردم سخن بگوییم.

عنوان فرعی تفسیر کاشف «توصیفی از چهره موزون سور قرآن و روابط آیات» است و 9 جلد آن تا پایان سوره یوسف منتشر شده است. حجت‌الاسلام و المسلمین عبدالکریم بی‌آزار شیرازی به همراه دکتر محمدباقر حجتی به تدوین این اثر پرداخته‌اند. بی‌آزار شیرازی معتقد است که تفسیر امری نسبی است و تفسیر قرآن باید با توجه به افق هر زمان صورت گیرد. مصاحبه خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، با ایشان در خصوص تفسیر کاشف را در پی می‌خوانید.

ایکنا: برخی از فیلسوفان معتقدند که ذهن انسان مانند آیه و تابلوی سفیدی نیست که صرفاً به جهان خارج نگاه کند و معتقدند ذهن به همراه تئوری‌هایی است که در فرایند جامعه‌پذیری شکل گرفته است و معتقدند نمی‌توان تفسیری بدون ذهنیت ارائه داد. شما این چالش را چگونه رفع می‌کنید؟

البته این تفسیری که ما نوشته‌ایم در پاسخ به همین اشکال است. ما تلاش کرده‌ایم که تحت تاثیر افکار و عقاید فرقه‌ای خود نشویم و بیابیم قرآن را به خورد افکار و عقاید فرقه‌ای بدهیم. خود قرآن کریم مانند دین ابراهیم اسلام ناب است، اما وقتی همین اسلام ناب وقتی آمیخته می‌شود با افکار گوناگون چیز دیگری از آن حاصل می‌شود.

قرآن مساله را به آبی که فرو می‌فرستد، تشبیه می‌کند که این آب وقتی پایین می‌آید، صاف پاک و زلال است و در سرچشمه نیازی به تصفیه ندارد و با یک ظرف می‌توان از این آب پاک نوشید. اما همین آب وقتی جریان می‌یابد در مسیر خود هر چه گل و لای و خس و خاشاک است می‌برد و هر چه جلوتر می‌رود، آلودگی‌اش بیشتر می‌شود تا این که به پایین دست می‌رسد که آبی سیاه شده است.

در این جا قرآن از تعبیر خس و خاشاک و کف به کار برده است. این آب باید به طبقات پایین زمین رفته و در اعماق زمین تصفیه شود که در این صورت از چاه‌های زیر زمینی قابل استفاده خواهد بود.

کلام خدا هم همین طور است که در ابتدا پاک، صاف و زلال است، اما هر چه در نقاط مختلف سیر می‌کند، با هواهای دیگران آلودگی پیدا می‌کند. آنها می‌خواهند بگویند قرآن حرف ما را می‌زند و قرآن باید دور از این آلودگی‌ها به صورت ناب مورد استفاده قرار بگیرد.

البته تا حدودی ممکن است ما تحت تاثیر برخی موارد قرار بگیریم، اما ما باید سعی کنیم قرآن را آلوده به افکار خود نکنیم. قرآن، محتوا و مطالبش مثل کره زمین و سایر آفریده‌های خداست. اگر به زمین از این قسمت پایین نگاه کنیم چیزی عایدمان نمی‌شود و شما باید نرده‌بامی بگذارید و بالاتر بروید. شما هر چه بالاتر رفتید، افق دیدتان نسبت به زمین بیشتر می‌شود، از این رو هر چه از نرده‌بام علم بالا بروید افق دید بیشتری پیدا می‌کنید.

ما باید از این مساله بهره‌مند شویم و از این روست که قرآن می‌فرماید «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ...» آیا در [معانی] قرآن نمی‌اندیشند...» (نسا، 82) پس باید در قرآن تدبیر کرد.

بسیاری از مطالب قرآن چون در گذشته علم نبود تا با بالا رفتن از نردبان آن مورد فهم قرار گیرد، امروزه می‌توان مورد فهم قرار داد و به عظمت و اعجاز قرآن پی برد. ما سعی کرده‌ایم در تفسیر کاشف از این مساله به خوبی استفاده کنیم و از کشفیات که به صورت شهودی است، استفاده کنیم.

روزگاری مردم معتقد بودند که زمین کروی نیست و دیسک مانند است در حالی که امروزه ما می‌بینیم که بشر به کره ماه رفته و کروی بودن زمین پی برده است که ما از این نوع کشفیات در تفسیر قرآن استفاده کردیم و آن از فرضیه خارج شده و وارد حوزه نظریات علمی و یا حوزه علم شده است.

ایکنا: گفتید هر سوره مستقل در نظر گرفته شده است، آیا هر سوره‌ای محور خاصی دارد و ما به تعداد سوره‌ها محورهای متمایزی داریم که می‌خواهند چیز مشترکی بگویند؟

البته منافاتی ندارد که دو سوره درباره عدالت بحث کنند و یکی مکمل دیگری باشد، اما قرآن تمام آیاتش با هم در ارتباط است و حول محورهای متعدد چینش یافته است و البته نباید انتظار داشت، چینش الهی مانند چینش انسانی نیست و با آن فرق دارد. کشف این چینش حائز اهمیت است. باید به کشف این مطلب پرداخت که خداوند چگونه این مطالب را به هم ارتباط داده و قرآن در عین حجم محدودش این محتوای غنی را در بر دارد. اگر هر قسمت هر سوره را با کل آن سوره در نظر بگیریم، متوجه می‌شویم که آیات مشابه در هر سوره معانی متفاوتی می‌دهد و همدیگر را تکمیل می‌کنند.

ایکنا: بر اساس آیه‌ای که اشاره کردید آیا محدود کردن الله به کتاب‌الله فروکاستن ذات باری به قرآن نیست؟
بر اساس آیه «...وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ...» ... آن که تاویلش را جز خدا و ریشه‌داران در دانش کسی نمی‌داند...» (آل عمران، 7)، آیات متشابهی که در قرآن آمده و تاویل پذیر است و تاویل آن در قرآن آمده و با بازگشت متشابهات به محکمت در قرآن معنای آن دریافت می‌شود. البته ما نمی‌توانیم علام الهی ذاتی خداوند را در نظر بگیریم. آیه اشاره شده یعنی معنای متشابهات در کتاب الله است.

ایکنا: نقش شما و آقای حجتی در تدوین این اثر چگونه بوده است.
روش کار به این صورت بوده است که اغلب بنده مطالب تفسیری را تهیه می‌کردم و دکتر سید محمد باقر حجتی آن را به سایر تفاسیر عرضه می‌کردند و با دقت‌های علمی این‌ها را مورد بررسی قرار می‌دادند و مستندات تفاسیر را هم بیان می‌داشتند. احياناً اگر مساله‌ای بود که جالب بود را از تفاسیر نقل می‌کردند. متن اولیه توسط من تهیه و متن نهایی توسط دکتر حجتی تهیه می‌شد.

ایکنا: آیا جلد‌های جدید نیز مصور خواهد بود؟
بله، کل تفسیر کاشف مصور است و کوشش کرده‌ایم از تصویر، نقشه و اسناد در رابطه با بیان بهتر استفاده کنیم.

ایکنا: آیا نقدهای جدی به اثر شما وارد شده است؟
خوشبختانه نقد جدی و بنیادی نشده است، مثلاً گفته شود ارتباطات تحمیلی نیست و استقبال زیادی از این رویکرد شده است. در اوایل برخی از استفاده تصاویر تعجب کرده بودند که معمول نبوده است اما در گذشته هم تفسیر جواهر از تصویر استفاده کرده بود اما خود قرآن هم از طبیعت خیلی استفاده کرده از این رو می‌توان از تصاویر در تفسیر استفاده کرد. اشکال دیگری که وارد شده است این است که آیات قرآن در طی بیست و اندی سال پیش نازل شده و چطور می‌تواند آیات به هم ارتباط داشته باشد. ما گفته‌ایم که درست است که این آیات در بیست و اندی سال نازل می‌شده اما هر آیه‌ای که نازل می‌شده است، پیامبر جای آن را تعیین می‌کرده است، مگر اینکه سوره مستقلاً برای خود بوده باشد. در همان سوره‌هایی که به یکباره نازل شده است هم مانند سوره انعام باز در خصوص موضوعات پراکنده است.

ایکنا: هر آیه شان نزول خود را دارد اما وقتی شما سوره را به صورت واحد در نظر می‌گیرد، شان نزول‌های مختلف که ارجاع به حوادث گوناگون دارد، گرد هم می‌آیند، آیا این مشکلی ایجاد نمی‌کند.
خیر چون قرآن دو نزول دارد، دفعی و تدریجی. شما به داروخانه رفته و داروهای خاصی را می‌گیرید اما این بدان معنا نیست که داروهای آن داروخانه تنها برای شما درست شده است، اینکه شما در یک مقطع زمانی از دارویی استفاده کرده اید به این معنا نیست که آن دارو متعلق به آن مقطع زمانی است. آیات قرآن هم به صورت کلی برای تمام زمان‌ها و مکان‌هاست.

ایکنا: علم تجربی به خاطر سرشت استقرا و دقت دستگاه آزمایشگاهی مدام تغییر کرده است وقتی شما در تفسیر قرآن از علم تجربی استفاده می‌کنید، آیا نسبی بودن علم تجربی تفسیر شما را نسبی نمی‌کند؟
آیات قرآن مثل سایر آیات الهی است که معلومات بشری بتواند تمام معنای آن را به دست بیاورد. طبیعی است که در هر مقطع زمانی افق دینی ما وسیع تر می‌شود. باید تفسیر خود را تغییر داده و افق دیدمان را وسیع‌تر کنیم، گاهی می‌بینید در یک زمینه در یک زمان یکی از معنای کلمه کشف و در مقطع زمانی دیگر معنای دیگر کشف می‌شود.

ایکنا: بنابراین آیا تفسیر نسبی است؟
بله اشکالی ندارد، نه تنها در این مساله، بلکه در تمام مسائل با گسترده‌تر شدن افق دید، مطالب جدیدی کشف می‌کنید. در علم پزشکی هم همین طور است، هر جایی بروید می‌بینید روز به روز توسعه می‌یابد فلذا نباید قرآن را محدود کنید و بگویید مراد قرآن این است و جز این نیست.

ایکنا: این در حوزه تفسیر است نه در ترجمه؟
بله افزون بر این، ما با پیوند زدن قرآن به فرضیات مخالفیم. ما می‌گوییم که باید کشف شهودی در تفسیر قرآن مورد استفاده قرار بگیرد.

ایکنا: مراد از کشف شهودی چیست؟
بشر در گذشته اطلاعی از علم جنین‌شناسی نداشت، اما الان دوربینی درست کرده‌اند که در رحم قرار داده و از تمام مراحل رشد جنین می‌توانند تصویر بگیرند. امروزه آیات قرآنی را چندین متخصص بزرگ جنین‌شناسی به لابراتوار برده و دیده‌اند که مطابق واقع است.

ایکنا: ممکن است دستگاه قوی‌تر شده و نشان دهد این فهم ما غلط بوده است؟
بله ممکن است این توسعه حاصل شود و افرادی که در آینده می‌آیند باید این توسعه را قبول کنند و خیلی چیزهاست که در گذشته توجه مورد نبوده است.

ایکنا: آیا می‌توانیم بگوییم معرفت دینی ما باید متناسب علم یقینی زمان و دستاورهای جدید تغییر یافته و به روز شود؟
طبیعی است. در گذشته جمعیت کره زمین کم بود، در عصر نزول هنوز آمریکا کشف نشده بود، بنابراین مصادیق قرآن برای ما به مرور آشکار می‌شود.

ایکنا: به نظر می‌رسد در خصوص اینکه تلاش کرده‌اید در چارچوب قرآن تفسیر کنید، با تفسیر المیزان مشترک هستید؟
مبنای تفسیر المیزان این است که کل قرآن را یک مجموعه واحد دید. علامه به هر قسمتی که رسیده‌اند در تفسیر یک آیه تمام آیات را آورده‌اند. ما هر سوره را به طور کامل بررسی و ارتباط میان آیات را ملاحظه کرده‌ایم و از مجموع آیات سوره معنای آیه استخراج شده و نهایتاً از سوره‌های همجوار استفاده شده است. ما با علامه بزرگوار در عدم تطبیق حدیث و... بر قرآن مشترک هستیم.